

RECENZE

Venclík Jan. Střety legitimit v Evropské unii. Nepřímá, parlamentní, technokratická a procedurální legitimita v teorii a ústavní praxi. Praha: Leges, 2019, 152 s.

Vysokoškolský zákon stanoví podmínku publikace alespoň části původního výzkumu či autorské analýzy u disertačních prací. Na širší veřejnosti prezentovanou originalitu diplomových prací nedbá, což je vzhledem k jejich počtu dokonale racionální. Neplatí nicméně, že by se neobjevovaly diplomové práce, jejichž kvality se neomezují na přiměřené zpracování souboru primárních a sekundárních pramenů, čímž je dostatečně prokázáno zvládnutí řemesla. Na pražské právnické fakultě, a jistě nejen tam, se objevují odborné články, jež jsou základem nebo shrnutím diplomové práce, čas od času se setkáme i s diplomovou prací v knižní podobě. A to je i případ knížky *Jana Venclíka* o střetech legitimit v Evropské unii.

Přestože by odkaz na Evropskou unii mohl vzbuzovat dojem, že byla diplomová práce obhájena v evropském právu, není tomu tak: je to pojednání, v němž se snoubí teorie práva s politickou teorií a empirickou politologií, patrně jsou přesahy k sociologii a, samozřejmě, i k evropskému právu. Vyjadřuje to zaměření a intelektuální zájmy autora, jenž byl ostatně po několik let pomocnou vědeckou silou katedry politikologie a sociologie. Kdybychom přidali pěstování vážné hudby a aktivně a hluboce prožívanou kritiku současné společnosti z pozic nejspíše levicových, jež se stává na pražské právnické fakultě – nejspíše oproti očekávání – poměrně rozšířenou, bude autorův portrét úplnější.

Knížka to není rozsáhlá, je však hutná a informačně bohatá. Seznam literatury čítá téměř dvě stovky položek, k nimž je třeba přidat několik desítek citovaných politických dokumentů, legislativních aktů a soudních rozhodnutí. Přes bohatý záběr se však autor neomezuje jen na převyprávění toho či onoho díla, nýbrž zaujímá i vlastní stanoviska, z nichž je patrný upřímný zájem o osud evropské integrace. Hned v úvodu vymezuje svou pozici takto: „*Hlavní tezí této knihy je, že deficit legitimacy EU je především deficitem demokratické reprezentace, přičemž bez plnohodnotné reprezentace na evropské úrovni se nelze obejít. Etablování takové reprezentace je institucionální problém.*“

Text je rozčleněn na deset nestejně rozsáhlých a významných částí. Všechny se vyrovnávají s legitimitou, jež se dostává do středu normativních debat o Evropské unii v návaznosti na posuny veřejného mínění směrem k euro-skepticismu. Jde koneckonců i o nástroj, jímž si ve své „evropské“ judikatuře pomáhá např. Spolkový ústavní soud, který je autorem vícekrát zmiňován, ne vždy s obdivem. Kniha nicméně vědomě nepracuje s tím, jak se Unie jeví členským státům, zaměřuje se na to, co obnáší legitimita z evropské perspektivy.

Legitimita je tu nejdříve rozlišena v pojetí normativním a analytickém (někdy též sociologickým), přičemž to první míří k ospravedlnění společenského a politického uspořádání, to druhé spíše k rozboru toho, co je v daném místě a dané podobě předmětem víry v legitimitu (co lidi přesvědčuje o ospravedlnění). Klasikem analytického přístupu je *Max Weber*, s nímž však *J. Venclík* příliš nepracuje, protože se přidržuje novější a specializovanější literatury. Představuje tak „navrstvující pojetí legitimacy“: 1) moc je vykonávána podle pravidel, 2) pravidla odrážejí přesvědčení o náležitém zdroji autority a cílech vládnutí, 3) takový postup je oceňován podporou veřejnosti. Můžeme dodat, že příklad České republiky dokládá, že nemusí jít o model v praxi bezvýhradně naplňovaný, ledaže jsou u nás pravidla odtržena od očekávání a podpory veřejnosti, což by zakládalo jiný, nikoliv však menší problém. Autor k navrstvujícímu pojetí podotýká, že v liberálních demokraciích jsou klíčové zásady demokratické sebevlády a ochrany individuálních práv.

Při větším přiblížení se unijním reáliím vystupují do popředí jiná legitimizační schémata, zejména legitimita na vstupu (v zásadě sebevláda, vláda lidu) a na výstupu (efektivita, vláda pro lid). První z nich předpokládá identifikaci subjektu sebevlády, čímž se dostáváme k debatám o evropském lidu, respektive jeho absenci, druhá se vztahuje k nastavení a činnosti institucí. Posléze jsou (vedle *F. Scharpfa*) rozebíráni i další autoři (*V. Schmitdt*, *J. Weiler* aj.) a jejich koncepce.

Samostatná pozornost je věnována demokratickému deficitu, jenž spočívá především v relativní slabosti Evropského parlamentu, která se však netýká primárně jeho formálního postavení (to posiluje, avšak nestačí to), ale spíše provázání s unijními občany. Volby do Evropského parlamentu totiž nejsou autentickými volbami evropskými; na to jsou příliš svázány s členskými státy. Unie je poměrně vzdálená, takže neodráží preference svých občanů. *J. Venlík* pečlivě představuje argumenty autorů odmítajících samu myšlenku demokratického deficitu, případně ji považujících za přehnanou (Unie se nijak zvláště neodlišuje od situace států – zejména *A. Moravcsik*). Přidává rovněž poněkud odlišnou dimenzi deficitu spravedlnosti, jež má vést k diskursu ospravedlňování, tedy k jakési transnacionální deliberaci v duchu *Habermasově*.

Stěžejní část knihy je věnována výkladu čtyř typů legitimacy, vetknutých do podtitulu. Po vymezení celého konceptu je každé věnována stručná kapitola. Nepřímá legitimita je odvozena od členských států, projevuje se v mechanismech mezivládní spolupráce, legitimitu parlamentní generuje přímo volený Evropský parlament, nositeli technokratické legitimacy jsou experti a odborné orgány, procedurální legitimita obnáší náležité postupy při rozhodování. Samostatně neobstojí žádná z nich, nejednoznačné však je, jakou váhu jednotlivým složkám ve výsledné kombinaci přiznat. A v tom se opět projevuje legitimita na vstupu a na výstupu, jakož i individuální preference: má větší význam vůle identifikovatelného lidu, nebo náležitý proces, anebo nějak specificky nahlížené dobro pro všechny?

V souvislosti s výkladem nepřímé legitimacy se autor věnuje především ústavní identitě členských států a opatrné pozici Spolkového ústavního soudu. Hlavními tématy kapitoly o legitimitě parlamentní jsou jednak reprezentace a reprezentativnost, respektive její nedostatky, jednak transparentnost evropského legislativního procesu. Zde se také vyskytuje nadprůměrný podíl osobních hodnocení (např. k tzv. *Spitzenkandidaten*) a doporučení (posílení role národních parlamentů). Kapitola o technokratické legitimitě se nezaměřuje na Soudní dvůr, jak by se možná dalo čekat, nýbrž na koncept ekonomické *governance* jako alternativy demokratického vládnutí: Nač se ptát občanů, je-li postoj trhů jasný? Pojednání o procedurální legitimitě se týká významu vlády práva, včetně její aktualizace především vývojem v Polsku. V pro mne neobvyklé souvislosti se tu objevuje odkaz na *gubernaculum a jurisdictio*, což jsou pojmy nejspíše zavedené v anglickém středověku *Henrym Bractonem*, jež mají historicky řadu variací. Zjevně přibyla i variace unijní.

Nehodnotíme diplomovou práci, ale knihu. I tak je však možné ocenit čtivý a dobře srozumitelný jazyk, *Venlíkovu* schopnost vybrat z děl komentovaných autorů to podstatné, upozornit na slabiny jejich argumentace, vzájemně je konfrontovat, být v textu jako autor přítomen, nikoliv však jako středobod a účel psaní. Jistě, nejde o *Venlíkovu* první publikaci, přesto se nedá říci, že by to byl autor s „vypsanou rukou“. Po mém soudu to však není poznat. *Jan Venlík* představil publiku výsledek mnoha měsíců svého studia, přemýšlení, konzultací, opatrování zpětné vazby na různých seminářích a konečně i finálního psaní. Po mém soudu obstál. Ku prospěchu svému i svých čtenářů.

Jan Kysela*

* Prof. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., DSc., Právnická fakulta Univerzity Karlovy, E-mail: kyselaj@prf.cuni.cz.